

סיפור חייה

הייתונים מלאים חיים בסיפורים אך ההולנדים מתמצים להציל את העץ של אנה פרנק באמסטרדם. הם רואים כל כך לעצים, אבל למה לא הצילו או את בני הארמ?

● **מה אמרו הוריוך בשרצית לעזוב את הולנד?**
"בבית היו כל הזמן ויכוחים, כי רציתי לעלות ארצה. ההורים התקשו שאשאר באמסטרדם. הם אפילו איימו שלא יתנו לי לצאת. רק אחרי שהצטרתי שאם לא ירשו לי לעלות לישראל לא אגש לבחינות הבגרות, הם נכנעו. הם הסכימו לתת לי לנסוע, אבל רק לכמה חודשים. בסופו של דבר הגעתי לישראל, ופשוט לא חזרתי להולנד. כמוכן שכולם כעסו מאוד. הם חשבו שזו חובתי להישאר שם ולטפל במשפחה. היא אמא כבר לא הייתה בסדר וכבר אושי פזה כמה פעמים כי חשבה שרודפים אחריה כל הזמן".

ישנתי במיטה של א"ד גורדון

בקיץ 1962 הגיעה מרים לישראל. נערה בת 17 עם מוד וודה, לגמרי לבד, "והיה צריך להתחיל מאפס, כלי תכרים ובלי מסגרת. שלחו אותי לרנייה א'. הייתה לי שם מורה, דינה בראון, מייסדות הקיבוץ, שהגיעה בעלייה השנייה, וממנה התחלתי לשמוע את הסיפורים הראשונים. בזכות הסיפורים שלה על זיקתי המקום הרגשתי שייכת אליו. תקופה מסוימת אפילו התגוררתי בחדר של א"ד גורדון, ישנתי במיטה שלו וראיתי את עצמי כמיוחסת מאוד".
בתחילה עברה בחקלאות. אחר כך בגן הילדים, בניקיון. אבל היא הייתה נערה ורה, לברה. עד היום היא זוכרת איך נעלבה מגננת אחת, מהותיקות, שאי מרה לה: "אל תדברי עם הילדים שמא ילמדו ממך שפה קלוקלת". כשהבנתה שבקיבוץ תמיד תהיה שונה, החי ליטה ללמוד באוניברסיטה העברית בירושלים. שם פגשה את יוסף דובי, מי שהיה לבעלה ואבי שתי בנותיה, איבון, בת 40, הילרית במקצועה המתגוררת בלונדון, וסמדר, בת 34, קלרית בבית המשפט.

בתום הלימודים הוצע לבעלה להצטרף לחפירות הארכיאולוגיות בתל שבע. מרים, שהשלימה תואר ראשון בהיסטוריה, החלה לעבוד בקליטת עלייה בבאר שבע. בגיל 23 כבר הייתה מנהלת מרכז קליטה, שהחלו להגיע אליו פעילי עלייה מברית המועצות.

"רבים מהם היו מבוגרים ועדיירים. עוד לא היה ניסיון בטיי פול באוכלוסיות כאלה, אז החלטתי ללמוד גרונטולוגיה. הייתי נוסעת מדי שבוע באוטובוסים מבאר שבע לחיפה, כי רק שם לימדו את התחום".

עם הזמן הקימה מרכז תעסוקה לקשישים האלה, שסבלו ממצב כלכלי קשה. כשמשפחתה עברה לרעננה, ניתלה מורכ זי קליטה גם במרכז, ולאחר שפרשה לקחה על עצמי להיות

המשך

מרים דובי-חזן נולדה במחבוא באמסטרדם, ודממה של אנה פרנק הייתה ההשראה הגדולה שלה. כמוה, גם היא רצתה תמיד לכתוב, לתעד, לשמר את האירועים והזיכרונות המרכיבים את החיים. לפני עשר שנים הקימה את "דוקוסטורי", וכבר הוציאה עד היום **450 ספרים ביוגרפיים**, שכולם סופרו לה מפי האנשים שמאחוריהם

לא על הורוע כדי לפגוש אותו. אחר כך הוא בא לאמסטרדם כדי לבקר אותה, ואז הם החליטו להתחתן, על אף שזה כבר היה אסור. סבא שלי, שהיה שוחט, הוריע לשלטונות שהצעירים התחתנו וזו נהייתה עוברה.

"בתחלה עוד לא היה צריך להסתיר אבא שכנע את סבא וסבתא לבוא לכפר, כי חשב ששם יהיה יותר בטוח. אבל מוריע הולנדי הלשין על הוריה של אמא והיא ראתה איך שוטרים הולנדים מוציאים את אביה החולה על אלונקה ממקום המחבוא. אלה לא היו הגרמנים אלא הולנדים", אמרת מרים בכעס. "אחר כך, גם אבא ואמא כבר נאלצו להסתתר ולברוח ממקום למקום. אחי הג' דול נולד ב'943 ושנתיים לאחר מכן נולדתי אני. במהלך השנים האלה אמא ברחת 23 פעמים, כי בכל פעם היו הולנדים שהלשינו עליה תמורת בצע כסף. "להוריי היה מוכר שהיה חבר במחתרת. אחי היה משתף פעולה עם הנאצים, ושני האחים האלה, בני משפחת דקר, לא דיברו כלל. הם נפגשו רק ביום ההולדת של אביהם הזקן ובהזדמנות הנדירה הזו איש המחתרת גנב את העודת הזהות של אחי משתף הפעולה ונתן אותה להוריי. רק בזכות זה שרדנו. זו גם הסיבה שבתעודת הלידה שלי רשום ששמי הוא מריה בטי סימון דקר, בת איכרים מצפון הולנד".

בתום המלחמה החליטו הוריה להישאר באמסטרדם. אביה היה איש עסקים מצליח. מרים ואחיה למרו בגן ילדים ובבית ספר יהודי, "ואני דיברתי וכתבתי עברית עוד לפני שידעתי לכתוב בהולנדי", היא אמרת בגאווה. "בכלל, תמיד אהבתי לכתוב. רציתי לכתוב כמו אנה פרנק. בגיל שבע-שמונה כתבתי ספר על ליהה שהולכת ברגל לישראל. לא רציתי להישאר בהולנד. כעסתי על ההולנדים".

משפחתה, היא מספרת, הנחנה מרווחה כלכלית, אבל מצבה הנפשי של אמא הלך והידרדר. עד יום מותה, לפני כחצי שנה, המשיכו אימי המלחמה הגוראה היא לדרוך את איבון חזן.

● **איפה את היית בתוך כל זה?**
"מגיל צעיר הייתי עמור התווך של המשפחה. מדי פעם, כשאמא הפסיקה לתפקד, מסרו אותי למשפחות אומנות. הייתי ילדה עצמאית מאוד. דאגתי לעצמי מגיל צעיר. אני זוכרת שהסתובבתי ברחובות וראיתי מול עיניי משי תפי פעולה או סתם הולנדים ארישים שראו כל מה שקרה במלחמה ולא עשו דבר".

"בישראל, משום מה, נרמה לכולם שההולנדים היו טובים ליהודים. זה מיתוס. הוא נוצר בגלל כמה אלפי הניצולים שעלו לראיץ וסיפוי שניצלו בעזרת הולנדי דים טובים. אבל מה עם כל השאר? לפני המלחמה הייתה בהולנד קהילה של 140 אלף יהודים. יותר מ-100 אלף מהם הוסגרו על ידי ההולנדים ונרצחו במחנות.

מאת ענת מרדכי

צילום: עדי אדר

תמיד רציתי להיות אנה פרנק, לכתוב כמוה. לתעד. רק מאוחר בחיי גיליתי שבקשר החוק שלי אליה יש משהו רחנני. התברר לי שגור בלתי במחבוא באמסטרדם בדיוק כשהיא מתה במחנה הריכוז ברגן בלזן, אמרת מרים דובי-חזן, ואישה שמאחורי "דוקוסטורי", הוצאת ספרים ביוגרפיים שהקימה לפני עשור.

לכל אדם, היא אמרת, יש סיפור. ולכל אדם מגיע לספר את הסיפור שלו. להעביר אותו הלאה, לדורות הבאים. "הרי בן אדם רוצה שיוכרו אותו כמו שהוא רוצה. חשוב לו לספר את הסיפור של עצמו כפי שהוא רואה אותו, לא כפי שאחרים רואים". עד היום הוציאה לאור כבר יותר מ-450 ספרים אישיים, "והחלטתי שאני רוצה להוציא בחיי לפחות 1,000 ספרים של סיפורי חיים, כדי שאוכל לומר: הנה, זה מה שעשיתי בחיים שלי".

אמא ברחת מהגרמנים 23 פעמים

הכל מתחיל מסיפור החיים האישי שלה, שאת ראשיתו מעולם לא הצליחה לשמוע במולדה, "כי אמא שלי, איבון, שעברה טראומות קשות, לא יכלה לספר לי את כל סיפורה. אני יודעת שלפני מלחמת העולם השנייה היא הייתה מור וקאית ממוחנת, בת יחידה שרצתה להיות פסנתרנית. גם כשהגרמנים נכנסו להולנד אמא עוד לא קלטה שחיייה בסכנה. רק כשארסו על המורים והתי למורים היהודים הליכנס לקונסרבטוריון, היא הבינה מעליה לעשות משהו כדי להציל והחליטה לכתוב לאדם אחר כדי לשרוד. ממש לפני שהמשלוח הראשון יצא באמסטרדם היא הלכה למערכת העיתון היהודי ופרסמה מודעה שהיא מחפשת חן, מאתיים ק"מ משם קרא את המודעה אבא שלי, אברהם חזן. בתוך המודעה עם עשרה ילדים, שהיה בהולטן, כבר קטן במורה הולנד. אבא היה רואה חשבון וגויס לצבא ההולנדי, אבל כשהולנד נכבשה, הוא שב לבית הוריו והסתתר שם.

"שני הציורים האלה התחילו להתכתב, כי זה הדבר היחיד שיהודים עוד יכלו לעשות בגלי הגבלה. אני יודעת שאחרי כמה חודשים אמא נסעה עם הטי

"רוב הסיפורים הם של קורבנות שואה שעברו את הגיהנום, אבל גם ילידי הארץ מספרים על זמנים קשים מאוד ועל חוויות טרגיות של מחלות, מוות, מחסור ורעב. כשכולם לוקחים בעניין חלק פעיל, זה מסייע לכל המשפחה ולכמה דורות"

סיפור אישי עם הפיאנד

ברוך כלל היא נפגשת עם חלקויות בביתם, שש או שמונה פעמים למשך כשעה, כי אחר כך הם כבר לא מרוכזים. אחרי כן היא מביאה את ההקלטות למשרד ורואגת שיקלדו אותן. חומר הגלם הזה עובר לאחר מעשרים העורכים שהיא מעסיקה, והם משכתבים ועורכים את מה שנאמר לה ולפעמים גם שואלים עוד שאלות להבהרה. לאחר שהדברים נכתיבו, נערכו ועברו הגהה, מגיע שלב הגיפויקה, ואז הספר נמסר לאישור הסופר של החלק ומורפס.

"כשאני מביאה ספר כזה לארץ שזה סיפור חייו, יש התרגשות גדולה משני הצדדים. אני תמיד אומרת לו שיש לי ביד אחת ספר אמיתי, ערוך, שכולל חומרים נבחרים, וביד השנייה ספר דמיוני, שאת תוכנו מכירים רק שנינו.

"עוד לא נתקלתי בסופר שלא ריגש אותי. אין דבר כזה. הרי את יושבת מול אדם שעבר חיים עם רגשות, סיפורים וחמטיות. בכל פעם שאני שומעת סיפור חיים, פן אחר מרגש אותי. לפעמים זו בחורה עם סיפור קשה של החייה מצד אמה, שמשפיע לה על כל החיים, ולפעמים זו ילד חוץ בקיבוץ שלא יודע מיהם הוריו כבר שיששים שנה. לפעמים זו בת שרוצה סוף סוף לפרוץ את מעגל הנשים המוכות שבו היא חיה עם אמה ובתה, ולפעמים זה סיפור ההחמזה של עוד אחת מהנשים שבנו את הארץ הזו אבל לא קיבלו הזרמנות לממש את עצמן. יש נשים שחשוב להן לספר על עצמן לילדים שלהן, כדי שסוף סוף יבינו מאיפה הן באו ולמה הגיעו לאן שהגיעו."

● **מדוע אנשים לא כותבים בעצמם את הסיפור האישי שלהם?**
 "כי הם לא יודעים לשאול את עצמם את השאלות הנכונות או לדלות את הדברים החשובים ולגעת במקומות הכואבים.

"לפעמים אני מגיעה למקומות שבהם אי אפשר לעבור. למשל, הייתה אישה שבתה ונכדתה רצו שכתוב את סיפוריה. במהלך הראיונות היא סיפרה לי שנישאה בעל כורחה והייתה אישה מוכה. תשעת ילדיה לא יכלו לשאת את האמת הזו, בכתב, ונחיה ריב גדול במשפחה. הם דרשו שהיא תצנזר את הסיפור והיא רצתה להוציא אותו בשלמותו או לוותר. בסופו של דבר, הספר לא יצא לאור."

● **מה את עושה ברגעים קשים כאלה?**
 "בוכה איתם ומחבקת. בשנים האחרונות יש לי הרבה חברים בנפש בוכות העבודה, כי הקשר שאת יוצרת עם אדם שמספר לך הכל הוא קשר שאי אפשר לנתק. זה לתמיד. בכל פעם שאני מחזיקה בידו ספר, אני רואה את הרגשות והחיוכים ולא שוכחת את מספר הסיפור."

סיפור אחד הוא זוכרת אפילו יותר. "לפני ארבע שנים בא אליי גבר שכחצי שנה קודם לכן התאלמן מאשתו, אחרי שחיו יחד שיששים שנה. הוא סיפר ששמו זאב אילני, שהוא דור שמיני בארץ, ושהוא רוצה להוציא ספר לזכרה של רעייתו. הספר ייצא לאור בחודש הבא, וכבר שלוש שנים אחיני חיה עם זאב."

בהחלט הייתי בין הטובים. בשנה השנייה ללימודים, כשאחד המרצים הציע לסייע במשרד של 'פוקס ניו', הייתי הראשונה שהתייצבה שם. תוך כדי עבודי דרז למרתי מה זה מרתי, וזו הייתה חוויה אירית: להתרוצץ יום שלם, לראיין המון אנשים, ובסוף להוציא מכל זה כתבה של שלוש דקות בטלוויזיה."

רק פעם או פעמיים שיקרו לי

בשלב מסוים התחילה לגלגל בינה לבין עצמה רעיון לכתוב ולהוציא סיפורי חיים של אנשים, "ובדיוק באתו שבוע שבו התחלתי לרבר על זה, פתאום הגיעה אליי מכרה עם ספר שבעלה כתב בהולנדית. היא סיפרה לי שארבעת בניה לא יכולים לקרוא את מה שכתב אביהם ושכבר ביקשה הצעת מחיר לתרגום ודרשו ממנה סכום שעוררייתי. כשאמרתי לי את הסכום, הצהרתי מיד שאעשה את זה באלף שקל פחות, ובאותו רגע קיבלתי את החלוקה הראשונה של 'דוקוסטורי'."

בתצלום משמאל: מרים דובי-חזן (מימין) עם ההורים (משמאל) והאח

סיפורו של אבי המשפחה התגלה לה כסוד פור מיוחד מאוד. כילד, הוא העביר מיקרו-פזמים על גופו, מהולנדר לבריטים שהמתינו למודע בפניו. כשהיה בן 16, נתפס ונשלח לאושוויץ, שם עבד ב'קומנדו קנדה' והיה בין אלה שלקחו מהותריים את מוודותיהם. במשך שנים שמר את סיפורו כסוד, עד שהזמן לפי תיחת אגף לוחמי המחתרת ההולנדית בקיבוץ לוחמי הגטאות. שם, כשפתאום ראה את עצמו על הרצף בתמונה מאתם ימים אינמים, נשבר מחוסר השתיקה.

"הוא כתב ספר בעקבות החוויה החזקה הזו, ואני זוכרת שהתרגשתי נורא כשקראתי כיצד שרד. הוא סיפר בספר איך ביום השחרור אספו הרוסים כ-250 קציני אס.אס ואז באו ושאלו אותם אם הוא רוצה לעזור. הבחור הזה, ששקל אז בקושי 38 ק"ג, החל לירות בקצינים, ועם כל ירייה אמר שם של בן משפחה שלו או חבר שנרצח. אחרי שירה ב-72 רוצחים גרמנים, הוא התמוטט. אבל גם אחרי שנים הוא אמר שהיה עושה זאת שוב.

"האיש לא זכה לראות את הספר שתרגמתי והוצאתי לאור, אבל במסיבה שעשינו לכבוד הוצאת הספר בניו הורו לי עם דמעות בעיניים. הם אמרו שבי עקבות הקריאה הבינו כפעם הראשונה מי היה אבא שלהם."

מאז הוציאה כבר מאות ספרים, "רוב הסיפורים הם של קורבנות שואה שעברו את הגיהנום, אבל גם ילידי הארץ מספרים על זמנים קשים מאוד ועל חוויות טרגיות של מחלות, מוות, מחסור ורעב. עבודה על ספר כזה מסייעת להבין באופן עמוק יותר את החיים האישיים והמשפחתיים, וכשכולם לוקחים בעניין חלק פעיל, זה מסייע לכל המשפחה ולכמה דורות. אנחנו הרי לא כותבים סיפור היסטורי אלא סיפור אישי שמשתלב בהיסטוריה של המשפחה, הקהילה, המדינה, ולכל סיפור כזה יש צבעים וריחות, טעמי מאכלים ופריטי לבוש שאנחנו מהימים. זאת לא חקירה. זה סיפור חיים."

● **איך את חושפת את הסיפור?**
 "אני עורכת בעצמי את כל הראיונות, ועם הזמן פיתחתי שיטת ראיון משלי. היום אני כבר מומחית לקריאת סימני שפת גוף, פענוח תחיקות וחיוני תכנים וכוננות. אני מצליחה להוציא מאנשים דברים שהם לא חשבו שירבו עליהם. וברוך כלל, אנשים מספרים לי מה באמת קרה.

"בכל הקריירה שלי נתקלתי רק פעם או פעמיים באנשים ששיקרו. היה לי, למשל, קאפו יהודי, שישב מולי וסיפר רק על הדברים הטובים שעשה במלחמה ואחריה. כששאלתי אותו על טעמים מסוימים, שכבר ידעתי שהתרחשו באתו מתנה שבו היה, האיש לא רצה לתת לי את החומר. בשלב מסוים פשוט אמרתי לו שככה אני לא יכולה לכתוב את הסיפור."

המשך >

"הגעתי לישראל, ופשוט לא חזרתי להולנד. כמובן שכולם כעסו מאוד. הם חשבו שזו חובתה להישאר שם ולטפל במשפחה. הרי אמא כבר לא הייתה בסדר וכבר אושפזה כמה פעמים כי חשבה שרודפים אחריה כל הזמן"

המשך >

אחריה על תעסוקת עיוורים ב-15 מרכזי תעסוקה בארץ. אחרי כן ניהלה את מחלקת הארגון והחינוך בויצ"ו, "ובמשך שלוש שנים הסתובבתי בין המעונות כדי למצוא סיפורים מעוררי רגשות על ילדים קטנים, כאלה שאפשר לשבח אותם בנאומים שכתבתי בעבור חברות ההנהלה שסעו לאסוף תרומות ברחבי העולם."

ב-1991 התרגשה ושנתיים אחרי כן החליטה לממש חלום ישן וללמוד עיתונאות.

"שוב הייתי יוצאת דופן. בן 48 ומסביבי כולם צעירים. אבל היו לי מריון מוצינים כמו משה נגבי, גרעון רייכר, ספר פלוצקר ואחרים, וכשנבחרתי, רים